EXPERIENȚA FAMILIEI ÎN GESTIONAREA PROBLEMELOR EDUCAȚIEI DE LA DISTANȚĂ ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI COVID-19¹

FAMILY EXPERIENCE IN MANAGING DISTANCE EDUCATION PROBLEMS IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

<https://doi.org/10.53783/18572294.21.185.11>

CZU: 37.018.43

Tatiana MĂRGĂRINT, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice,
Centrul de Cercetări Demografice,
margarinttatiana@yahoo.com

Rezumat

În acest articol ne propunem să analizăm cum reușesc familiile să depășească provocările apărute privind școala de la distanță în contextul pandemiei COVID-19 care vine cu noi cerințe și opțiuni. Menționăm situația grea a familiilor cărora le este dificil de a asigura necesarul pentru studiile online din cauza situației economice precare în care se află, sau/și număr mare de copii în familie, dar și cunoștințe minime de a-i ghida pe copiii lor în ceea ce ține de instruire și educație. Părinții vorbesc despre mijloacele tehnice absente sau insuficient de performante pe care le dețin, absența unui spațiu personal pentru elevii care învață de acasă etc. În aceste cazuri este necesar de intervenit pentru a nu lăsa nici un copil în afara educației.

Cuvinte-cheie: familie, elevi, părinți, școală la distanță, pandemia COVID-19, învățământ general.

Summary

In this article we aim to analyze how families manage to overcome the challenges of distance schooling in the context of the COVID-19 pandemic that comes with new requirements and options. We mention the difficult situation of families who find it difficult to ensure the necessary for online studies due to the precarious economic situation they are in, and/or large number of children in the family but also minimal knowledge to guide their children in terms of training and education. Parents talk about the technical means absent or insufficiently performing that they have, the absence of a personal space for students learning from home, etc. In these cases it is necessary to intervene in order not to leave any child out of education.

Keywords: family, pupils, parents, distance school, COVID-19 pandemic, general education.

Pandemia COVID-19 a condiționat unele instituții de învățământ din Republica Moldova să desfășoare lecțiile atât cu prezență fizică, cât și la distanță, iar părinții și elevii au fost nevoiți să se adapteze peste noapte la această situație. În acest articol ne propunem să identificăm experiența familiilor cu elevi în gestionarea provocărilor apărute în perioada școlii de la distanță. Pe data de 1 septembrie 2020 a început un nou an școlar care este diferit de 1 septembrie 2019, când forma de studii a fost aceeași pentru toți elevii din instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal. În legătură cu situația pandemică, în unele instituții de învățământ, în anumite situații,

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul Proiectului 20.70086.27/COV „Atenuarea efectelor negative ale pandemiei COVID-19 asupra familiilor” (2020-2021) finanțat prin ANCD.

lecțiile sunt organizate atât cu prezență fizică, cât și la distanță². La începutul anului de studii 2020-2021 au fost înscriși 334,4 mii elevi, dintre care în învățământul primar au fost cuprinși 41,1% din numărul total de elevi, în învățământul gimnazial - 47,8% și în cel liceal - 11,1%. Toți elevii au trebuit să se conformeze organizării procesului educațional la distanță cu elemente ale învățământului față în față în contextul epidemiologic de COVID-19 [1].

Procesul instruirii și educației se realizează în cadrul principalelor instituții sociale - familia și școala. În literatura de specialitate, familia este prezentată ca principala instanță educativă în crearea ființei sociale cu prezența acțiunii generației adulte asupra generației tinere, adulții fiind cunoscătorii și purtătorii sistemului de valori-norme-reguli specifice colectivității [2]. Parteneriatul dintre școală-familie este important în managementul oricărei instituții de învățământ general și ca rezultat putem avea educație de calitate pentru fiecare elev. Astăzi, de interes major este problema experienței familiei în procesul soluționării provocărilor școlii la distanță în contextul pandemiei COVID-19 și acțiunilor concrete de gestionare cu bine a perioadei date.

Experiența familiei, elevilor și profesorilor privind procesul educației pe perioada pandemiei COVID-19 este analizată de diferiți cercetători în diferite spații din perspectivă sociologică, antropologică, pedagogică, filosofică etc. Diverse studii în domeniu realizate în ultimul an confirmă că distanțarea socială a deconectat milioane de copii de educația tradițională și a lăsat puțin timp părinților să se pregătească pentru a organiza educația copiilor lor acasă. Se atestă că aproape 50% dintre părinți se simt copleșiți de responsabilitatea de a educa copiii acasă, iar 1 din 4 părinți simte că nu are resursele necesare să asigure educația copilului acasă [3]. Printre dificultățile resimțite de elevi în realizarea activităților la distanță sunt evidențiate în special: dificultățile tehnice, lipsa obișnuinței de a învăța cu ajutorul noilor tehnologii, nivelul insuficient al competențelor digitale, lipsa unui dispozitiv adecvat, lipsa unui program bine structurat, lipsa controlului și monitorizării constante a activității lor, acces limitat la Internet, lipsa suportului/ lipsa de interes/ interdicții din partea adulților [4, p.37].

² În Ordinul nr.840 din data de 13.08.2020 *Cu privire la organizarea anului de studii 2020-2021 în învățământul general* sunt descrise 7 modele pentru organizarea procesului educațional în contextul epidemiologic de COVID-19: Modelul 1. Prezența fizică 100% la școală a elevilor și angajaților cu respectarea distanței fizice dintre elevi; Modelul 2. Învățarea în 2 schimburi în cazul instituțiilor cu număr mare de elevi, cu multe clase paralele. Clasele primare și cele gimnaziale au prioritate; Modelul 3. Învățarea combinată care presupune împărțirea în zile de prezență și zile de comunicare la distanță. În zilele de prezență vor fi predate subiectele noi și realizată evaluarea; Modelul 4. Învățarea de tip hibrid (zilnic, pe grupe) pe grupe cu 50 % din numărul total al elevilor la școală și 50% online. În zilele de prezență vor fi predate subiectele noi și evaluarea; Modelul 5. Învățarea alternantă (săptămânal) 50 % din numărul total al elevilor la școală și 50% online. Pe parcursul zilei în instituție, fizic, se vor afla jumătate din numărul elevilor; Modelul 6. Învățarea la distanță inclusiv online în situații de cazuri de infectare cu COVID-19 într-o clasă, școală, localitate; Modelul 7. Învățarea mixtă presupune îmbinarea a două sau mai multe modele prezentate mai sus [1]. Instituțiile de învățământ au adoptat un anumit model al studiilor care este apreciat de către părinți și elevi ca fiind însoțit de beneficii dar și provocări.

În Republica Moldova a fost realizat studiul *Învățământul general în mod online: eficacitate și eficiență*, în cadrul căruia în perioada 20-25 aprilie au fost completate 22500 de chestionare de către părinți. Una dintre constatările studiului arată că atitudinea față de organizarea procesului de învățare de la distanță a fost diferită: de la implicare activă în crearea condițiilor pentru copii, monitorizarea și încurajarea învățării în condiții de acasă până la atitudine pasivă, de slabă implicare a unor părinți [5, p.15]. „Cea mai mare provocare pentru părinții care lucrau de acasă în această perioadă a fost să-și îndeplinească sarcinile de la serviciu și, în același timp, să răspundă nevoilor copilului/copiilor. Pe lângă schimbările care au apărut în situații de izolare, părinții trebuie să gestioneze emoțiile copiilor, oboseala, sarcinile casnice și cele de la muncă în același timp cu nevoile copiilor” [5, p.16].

Rezultatele studiului cantitativ și calitativ realizat de către *Centrul Cercetări Demografice* al Institutului Național de Cercetări Economice - *Atenuarea efectelor negative ale pandemiei COVID-19 asupra familiilor* în septembrie-noiembrie 2020, vin să confirme problemele cu care se confruntă familiile cu elevi în procesul educației în contextul crizei COVID-19. Provocările în procesul de predare-învățare în care avem predare *online* și *la distanță* sunt legate de: mijloacele tehnice absente sau insuficient de performante deținute de membrii familiei; conexiunea la internet suprasolicitată; absența unui spațiu personal pentru elevii care învață de acasă; dificultate sporită de a anunța profesorul că nu sunt clare cele predate; concentrare posibilă cu greu în situația studiilor de acasă; mesajele scrise, intervențiile vocale ale colegilor în timpul orei care sustrag etc. [6]. La acestea se adaugă situația în care unii profesori acordă atenție mai mare grupelor prezente fizic la ore și sunt neglijăți cei care învață de la distanță. Toate acestea în complex au un impact negativ asupra experienței de învățare a elevilor. Părinții sunt neputincioși de a minimaliza influența dificultăților apărute pe parcursul procesului instructiv-educativ deoarece nu au suficiente resurse financiare pentru procurarea mijloacelor tehnice necesare, au de realizat sarcini de la serviciu sau casnice în timpul cărora nu se pot implica pentru a-și ajuta copiii, se bazează pe experiența profesorului.

Date și metode

Rezultatele prezentate în articol au la bază studiul calitativ realizat de către CCD al INCE în cadrul proiectului *Atenuarea efectelor negative ale pandemiei COVID-19 asupra familiilor* (2020-2021). A fost aplicată metoda interviului individual aprofundat pentru a înțelege experiența familiei în contextul pandemiei COVID-19 în general și privind gestionarea problemelor școlii la distanță în particular. În perioada septembrie-noiembrie, cu privire la cea de-a doua componentă a studiului, au fost realizate 15 interviuri individuale cu părinți care au elevi în clasele primare, gimnaziale, liceale și 18 interviuri cu persoane-cheie din localități, cum ar fi primarii, asistenții sociali din localități urbane și rurale.

Potrivit rezultatelor studiului calitativ, în funcție de condițiile locative și cunoștințele din domeniul utilizării tehnologiei informaționale moderne în asigurarea studiilor la distanță pentru proprii copii, se evidențiază 3 categorii de familii:

1) cele care au mijloace tehnice necesare pentru instruirea la distanță, spațiu corespunzător, cunoștințe și timp suficient ce le permite a-i ajuta pe copiii lor în perioada studiilor online; 2) cele care au câte puțin din toate enumerate mai sus sau unele în mai mare măsură și altele în mai mică măsură; 3) cele cărora le este extrem de dificil de a asigura necesarul pentru studiile online din cauza situației economice precare în care se află, sau/și număr mare de copii în familie dar și cunoștințe minime de a-i ghida pe copiii lor în ceea ce ține de instruire și educație. Caracteristic familiilor intervievate, este cea de-a doua categorie, dar cel mai dificil de a asigura mijloacele tehnice necesare, spațiu adecvat, susținere emoțională etc. copiilor care studiază în instituțiile de învățământ general este a părinților din cea de a 3-a categorie de familii. Profilul familiilor din a treia categorie: familii care întâmpină dificultăți financiare de a le asigura copiilor cele necesare pentru trai și studii; familii cu mulți copii, dar și multe din familiile monoparentale; nivel scăzut instructiv-educativ al părinților; familii în care unul sau ambii părinți sunt consumatori de alcool. Cu referire la copiii din cea de-a 3-a categorie de familii, se manifestă inegalitatea în accesul la educație.

Printre provocările majore care cauzează inegalitate în ce privește accesul la instruire și educație este posibilitatea de a oferi mijloace tehnice (telefon mobil, laptop, computer) copiilor în perioada studiilor online. Familiile care nu dispun de mijloace tehnice performante necesare școlii online încearcă în mod diferit să soluționeze problema: procurarea acestor mijloace în rate (telefon, laptop), doleanță către cadrele didactice de a explica elemente din temele studiate la telefon fix/mobil, rugăminte către părinții colegilor de a le permite copiilor să folosească mijloacele tehnice pe care le dețin în comun, solicitare către Autoritățile Publice Locale de a fi sprijiniți etc.

Provocarea resimțită de către părinții care sunt angajați în câmpul muncii și părinții din familiile monoparentale constă în faptul că nu pot fi în preajma copiilor lor când studiază online. Părinților le este complicat de a verifica prezența și seriozitatea implicării copiilor la ore. Cel mai dificil este cazul elevilor de la treapta primară și cea gimnazială. Părinții sunt nevoiți să apeleze pentru ajutor la copiii mai mari, la bunei, vecini etc. Părinții conștientizează că sunt responsabili de sănătatea, educația și integritatea lor, însă sunt cazuri în care nu au de ales, ei merg la serviciu pentru a asigura cele necesare copiilor, iar copiii rămân singuri. Extrem de greu îi este părintelui care își crește singur copiii, acesta este nevoit să muncească foarte mult pentru a întreține familia și în paralel, să se implice mult mai mult în susținerea emoțională a copilului său.

Analiza interviurilor ne oferă opiniile părinților privind instruirea copiilor lor începând cu 1 septembrie 2020. Bucuria comună a părinților, după perioada de studii la distanță din martie-mai 2020, a constatat în faptul că elevii, conform modelului adoptat de instituția de învățământ, au preponderent prezență fizică la ore. Mulți dintre părinți indică faptul că e mai avantajos scenariul în care elevii merg la ore o săptămână dimineata și altă săptămână după amiază decât varianta cu o săptămână de studii online și alta cu prezență fizică. Părinții privesc negativ continuarea studiilor online, chiar și dacă doar o parte a orarului de studiu. Unii dintre ei apreciază

faptul că elevii claselor absolvente vor însuși mai bine informația la disciplinele predate și vor fi mai pregătiți pentru examenele de absolvire: „*Pentru clasele absolvente este mai ușor, deoarece vor însuși mai bine temele pentru examene*” (F., 24 ani, urban, studii superioare).

Temerea majoră legată de prezența fizică a elevilor la ore este riscul de infectare a copiilor cu COVID-19. Unii intervievați afirmă că părinții sunt responsabili de sănătatea lor și a copiilor lor, iar pentru aceasta trebuie să ia în serios situația pandemică: „*La noi este scenariul 1 cu prezența fizică a copiilor. Dar undeva persistă o frică oarecare, fiindcă fiecare are familia sa, are o rutină zi de zi. Nu sunt sigură că toți părinții sunt responsabili de a se proteja. Părintele se duce zi de zi la Chișinău prin transport public, eu nu sunt sigură că copilul nu se va infecta de la el și, venind la școală, să ne infecteze și pe noi*” (F., 42 ani, rural, studii superioare). Unii părinți vin însă cu constatarea că în cazul în care elevii învață online atunci când sunt afară, la terenul de joacă, ei oricum comunică, participă la jocuri de grup, petrec timpul împreună fără a fi păstrată distanța: „*Ce ține de noul an de studii, eu nu cred că este o idee bună să împarți copii pe grupe pentru ca acestea să frecventeze școala, ei oricum nu respectă toate măsurile de protecție prevăzute, pentru părinți este foarte greu, mai ales cei care lucrează și trebuie să se adapteze noului regim al școlii, mulți sunt nevoiți să se elibereze ca să aibă grijă de copil*” (F., 22 ani, urban, studii superioare incomplete). O altă problemă care apare este că părinții lucrează și nu pot interveni, verifica activitatea elevului care studiază la distanță. Părinții au conștientizat rolul important al instituțiilor școlare în plan economic și social. Școlile permit părinților să lucreze în afara casei, în special femeilor, care, de obicei, în situațiile în care copiii au nevoie de supraveghere, sunt nevoite să renunțe la serviciu sau să-și găsească unul care să permită îmbinarea cu îngrijirea și educarea copiilor.

În cadrul cercetării am identificat situația unui grup de elevi din clasa a 5-a dintr-o școală din mediul urban și părinții lor. În luna septembrie și începutul lunii octombrie elevii au fost împărțiți în două grupe, una dintre care o săptămână era prezentă online, cealaltă era prezentă fizic la ore. Părinții au apreciat astfel săptămâna în care 50% din elevi aveau ore online iar ceilalți 50% aveau ore cu prezența fizică: profesorii au realizat activitățile de predare doar cu cei care erau prezenți fizic în clasă; cadrele didactice nu s-au conectat online așa cum a fost promis părinților la ședința organizată la sfârșitul lunii august, în afară de un singur profesor, cel de matematică, și dirigintele clasei; chiar dacă profesorul care predă matematica încerca să se facă înțeles și elevilor care erau online pe Google Meet, aceasta nu a fost posibil, din cauza că profesorul nu avea echipamentul necesar: avea un laptop pe care încerca să îl poziționeze astfel încât elevii care erau online să poată vedea ce este scris pe tablă; chiar dacă profesorul plasa laptopul astfel ca elevii conectați online să noteze ce este pe tablă, imaginea nu era una clară, era o imagine de la distanță a tablei; profesoara era nevoită să fotografieze ceea ce scria pe tablă și să transmită elevilor care erau online; elevii care se conectau de pe telefon au fost dezavantajați, deoarece parametrii tehnici ai acestuia nu permit să vadă cu claritate ceea ce predă profesoara; au fost situații în care conexiunea la internet din

liceu a fost suprasolicitată și de multe ori sesiunea de pe Google Meet era una de rea calitate, imagine suspendată, sunet întrerupt etc.

Privind predarea limbii ruse: profesoara a lucrat cu elevii prezenți la școală, iar ceilalți au primit codul de la lecțiile de limba rusă plasate pe Google Classroom, dar așa cum erau primele lecții de limba rusă, părinții nu au văzut cu ce pot fi ajutați elevii la o disciplină cu specific în predare. Google Classroom permite predare asincronă și deci nu este una reușită pentru primele ore de limbă străină. Unii părinți apreciază că măcar a fost un efort din partea profesorului. La celelalte discipline nimeni dintre profesori nu s-a conectat online ca să discute cu elevii, să le ofere niște repere, să le dea niște sarcini, decât atunci când le-a venit elevilor rândul să fie prezenți fizic la școală. Ca rezultat, unii elevi au început să perceapă timpul în care nu erau prinși în activități de școală ca timp liber.

Părinții afirmă că la început elevii au avut așteptări mari cu privire la studiile în cadrul ciclului gimnazial, că îi așteaptă o treaptă complicată, că profesorii vor preda interesant, că ei vor avea multe de înșușit. În realitate însă, după primele zile din săptămâna studiilor online, dar mai acut în următoarea săptămână de online, elevii știau că predate la distanță vor fi doar lecțiile de matematică. Chiar dacă părinții încercau să le spună că orele durează de la ora 08.15 până la ora 13.00 elevii replicau că atâta timp cât nu este profesorul – nu este lecție. Am constatat că mulți elevi au început să perceapă orele, zilele în care profesorii nu se conectau online ca timp liber. În perioada când se conectau pe Google Meet și așteptau profesorii să ia legătura cu ei, din plictiseală își căutau alte activități. Așa cum la îndemână erau telefoanele, calculatoarele – inițiau jocuri online individuale sau în grup (în special băieții). Unul dintre părinți în cadrul interviului a spus: „*Am contactat diriginta și i-am spus că sunt nemulțumită de atitudinea celorlalți profesori privind activitatea didactică. Diriginta a spus că elevii vor recupera la lecțiile cu prezență fizică*” (F., 45 ani, rural, studii superioare). La sfârșitul lunii octombrie 2020 elevii au trecut la modelul 1 de organizare a procesului educațional în contextul epidemiologic de COVID-19 și orele au fost realizate conform orarului, cu prezența profesorului, cu pregătire serioasă de ore a elevilor. Majoritatea părinților afirmă că între studiile de la distanță și cele în sala de curs le preferă pe cele din urmă. Ei afirmă că comunicarea cu colegii, profesorii este importantă și o văd mult mai eficientă în cadrul lecțiilor față în față.

Analiza interviurilor permite să formulăm următoarele concluzii:

Provocările în procesul de predare online, în cazul familiilor care au elevi, sunt legate de: mijloacele tehnice care se defectează, sau nu sunt suficient de avansate, sau lipsesc; conexiunea la internet care este suprasolicitată; absența unui spațiu personal pentru elevii care învață de acasă etc. La acestea se adaugă situația în care unii profesori acordă atenție doar grupei prezente fizic la ore și neglijează pe cei care sunt online la ore. Toate acestea în complex au un impact negativ asupra experienței de învățare a elevilor și neliniștesc părinții cu privire la calitatea studiilor, chiar și dacă e situație pandemică.

Părinții consideră că în clasă profesorilor le este mai ușor să evalueze gradul de înțelegere a temelor, gradul de implicare a elevilor la lecții. Elevii, învățând de acasă, au multe lucruri, persoane care le sustrag atenția, la fel le distrage atenția ceea ce văd pe monitor, unde este imaginea colegilor și a spațiului în care aceștia se află. Sustrag mesajele scrise și intervențiile colegilor care anunță profesorul că nu văd, că nu aud, că e rea conexiunea etc.

Majoritatea părinților menționează că elevilor le lipsește acea conexiune strânsă dintre profesor-elev, că sunt sarcini dificile care mai ușor ar fi realizate sub îndrumarea profesorului. Elevilor le lipsește în perioada studiilor online socializarea cu colegii, chiar dacă nu este la fel de acută cum a fost în perioada martie-mai în care studiile erau realizate doar la distanță.

Instituțiile de învățământ trebuie să contribuie la formarea unei personalități libere și creative prin oferirea educației de calitate și sprijinului necesar elevilor. Pandemia nu poate anula nicidecum cele stipulate în Codul Educației – studii de calitate la toate nivelurile.

Recomandările care se conturează la finalul studiului realizat sunt următoarele:

Investirea în parteneriatul școală-familie de către ambii parteneri cu accent pe colaborarea pentru soluționarea oricăror probleme, neînțelegeri apărute, proiectarea activităților pentru elevi în conformitate cu situația concretă economică, socială a familiei. Evaluarea și informarea în timp util a situației elevului de către părinți și profesori va contribui la luarea celor mai bune decizii privind elevul.

În situația în care instituția de învățământ a luat decizia ca paralel cu studiile cu prezență fizică să realizeze și lecții la distanță, să fie foarte bine gândită modalitatea dată de predare. Profesorii să creeze materiale didactice care să poată fi distribuite elevilor pentru a însuși informația predată. Ei să fie echipați din punct de vedere tehnic cu laptop cu cameră video care să permită distribuirea imaginii către elevii care sunt la distanță sau să partajeze ecranul cu informații sub formă de documente Word, PPT, filmulețe etc. Este necesar în momentul predării contactul direct cu elevii, contactul sincron, în care elevii să poată adresa întrebări sau să facă precizări.

Părinții și elevii să fie pregătiți de către cadrele didactice cu privire la etica studiilor la distanță: conectarea camerei video; deconectarea microfonului când profesorul sau ceilalți elevi vorbesc; comunicare eficientă cu colegii etc.

În cazul identificării mediului nefavorabil și nestimulant existent în gospodăriile vulnerabile, profesorii și comunitatea trebuie să se implice în a-i susține pe elevii în dificultate. Susținerea poate fi de diferit tip: emoțională, materială, instructiv-educativă, juridică etc. orientată la cazul concret.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Activitatea instituțiilor de învățământ primar și secundar general în anul de studii 2020/21, <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6862>
2. Stănculescu Elisabeta. Teorii sociologice ale educației. Producerea eului și construcția sociologiei, Iași: Polirom, 1996. 224 p. <https://elisabetastanculescu.ro/wp-content/uploads/2010/11/teorii-sociologice-ale-educatiei.pdf>

3. Lee Shawna J., Ward Kaitlin P., Chang Olivia D. Parents' Perceptions of the shift to home-based education during the Covid-19 Pandemic. Parenting in Context Research Lab, September, 2020. 6 p. https://www.parentingincontext.org/uploads/8/1/3/1/81318622/research_brief_parents%E2%80%99perceptions_of_the_shift_to_home-based_education_during_the_covid-19_pandemic_final.pdf
4. Botnariuc Petre, Cucos Constantin, Glava Cătălin. Școala online. Elemente pentru inovarea educației. Raport de cercetare evaluativă, București: Editura Universității din București. Mai 2020. 76 p.
5. Cerbușca Pavel. Învățământul general în mod online: eficacitate și eficiență. Analiza politicilor educaționale în condițiile stării de urgență. Institutul de Politici Publice, Fundația SOROS Moldova, Chișinău, 2020. 55 p. https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/05/Studiu__Invatamantul_Online_202-04-29.pdf
6. Mărgărint Tatiana. Studiile online în contextul pandemiei COVID-19: cazul elevilor din învățământul general. În: Implicațiile economice și sociale ale pandemiei COVID-19: analize, prognoze și strategii de atenuare a consecințelor. Teze ale conferinței științifice internaționale. Chișinău: INCE, CCD, 2020. p. 294-295 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/294-295_5.pdf
7. Codul Educației al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.319-324 din 24.10.2014 <https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/08/Codul-Educatiei.pdf>
8. Crearea unor sisteme de educație reziliente în contextul pandemiei de COVID-19: Considerente pentru factorii de decizie de la nivel național, local și de unitate școlară. Biroul Regional UNICEF pentru Europa și Asia Centrală, 2020. 45 p. <https://www.unicef.org/romania/media/2836/file/Crearea%20unor%20sisteme%20de%20educa%C5%A3ie%20reziliente%20%C3%AEEn%20contextul%20pandemiei%20de%20COVID-19.pdf>
9. Ordinul nr.840 din data de 13.08.2020 Cu privire la organizarea anului de studii 2020-2021 în învățământul general https://mecc.gov.md/sites/default/files/doc_baza_1.pdf